

KSKF/2017:498

Remiss av förslag - Plan mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak (ANDT) Eskilstuna kommunkoncern 2019-2022

Förslag till beslut

1. Kommunledningskontorets förslag till reviderad plan mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak (ANDT) Eskilstuna kommunkoncern 2019-2022 antas för remittering till berörda nämnder.
2. Yttrandena ska vara inkomna till kommunstyrelsen senast den 1 augusti 2018.

Ärendebeskrivning

Ett förslag till plan mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak (ANDT) för Eskilstuna kommunkoncern har arbetats fram för åren 2019-2022. Det är en revidering av tidigare handlingsplan mot alkohol, narkotika, dopning och tobak för åren 2013-2015.

Planen tar sin utgångspunkt i FN:s globala program för hållbar utveckling (Agenda 2030), FN:s konvention om mänskliga rättigheter, FN:s barnkonvention samt Sveriges folkhälsomål.

Målen och insatsområdena i planen grundar sig på den Nationella strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken för åren 2016 - 2020.

Kommunledningskontoret föreslår att planen remitteras till berörda nämnder såsom, socialnämnden, barn- och utbildningsnämnden, kultur- och fritidsnämnden, vård- och omsorgsnämnden, miljö- och räddningstjänstnämnden samt Torshälla stads nämnd.

Övriga nämnder och bolag berörs endast när det gäller insatsen kring rökfri arbetstid inom kommunkoncernen enligt kommunstyrelsens beslut den 14 januari 2014.

Planen fokuserar främst på insatser för att begränsa och försvåra tillgängligheten av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak men även attityd- och kunskapshöjande insatser är angeläget. Inriktningen är också att kommunen ska erbjuda lättillgängligt stöd för personer med missbruk/beroende och stöd till deras anhöriga.

I planen finns också ett stort fokus på det tobakspreventiva arbetet. Eskilstuna kommun har ställt sig bakom målet att nå ett rökfritt Sverige till år 2025, vilket innebär att rökning ska upphöra eller minska så att mindre än fem procent av befolkningen röker senast år 2025.

Planen, inklusive målformuleringar och aktiviteter, har utarbetats i samverkan med representanter från barn- och utbildningsförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen, miljö- och räddningstjänstförvaltningen, socialförvaltningen, vård- och omsorgsförvaltningen samt folkhälsostrateg från kommunledningskontoret och representant från polisen.

Aktivitetserna från insats- och utvecklingsområden i planen ska föras in som åtaganden i respektive nämnds och bolags årliga verksamhetsplaner och följas upp i verksamhetsberättelser. I uppföljningar ska redovisning göras fördelat på flickor, pojkar, kvinnor och män där det är möjligt. En samlad årlig uppföljning och utvärdering kommer att ske och en slutrapport kommer att tas fram inför nästa revidering. Kommunstyrelsen ansvarar för utvärdering och revidering av planen i sin helhet.

Kommunledningskontorets synpunkter

Kommunledningskontoret har lett arbetet med att ta fram planen och kommer att ha ansvaret för uppföljning och samordning av vissa av insatserna och utvecklingsområdena. Det är angeläget att Eskilstuna kommun prioriterar arbetet mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ur ett hälsofrämjande, förebyggande, brottsbekämpande, behandlande och rehabiliterande perspektiv.

Utifrån lägesbilden finns en alltför liberal syn på narkotika bland både unga, vuxna och äldre. Därför behövs ett aktivt förebyggande arbete mot narkotika. Kommunen har en central roll i ANDT-arbetet då det förebyggande arbetet i stor utsträckning bedrivs där människor lever och verkar.

Många kommunala verksamheter spelar en central roll i både det främjande och förebyggande arbetet men också genom att erbjuda både stöd och vård till personer i beroende eller missbruk.

Finansiering

De föreslagna insatserna behöver planeras inom verksamheterans respektive budget och verksamhetsplanering. Det är därför viktigt att nämnder och bolag ser över hur åtgärder kan prioriteras utifrån området samt följa upp effekter av åtgärderna.

Konsekvenser för hållbar utveckling och en effektiv organisation

Genom att begränsa tillgängligheten av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak, minska skadligt bruk, missbruk och beroende, ge skydd och stöd för barn samt erbjuda lättillgänglig vård och stöd verkar Eskilstuna kommun för en hållbar utveckling. Att förstärka samverkan i det brottsförebyggande arbetet, kompetenshöjning samt öka den sociala kontrollen kan också försvåra användningen av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak.

Skadligt bruk och missbruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak är ett samhälls- och folkhälsoproblem med negativa medicinska och sociala konsekvenser. Utifrån ett ekonomiskt perspektiv har samhället därför mycket att vinna på ett aktivt förebyggande arbete, som ger resultat för den enskilde och samhället i stort.

Bilagor tillhörande ärendet:

Bilaga 1 Plan mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak (ANDT)
Eskilstuna kommunkoncern 2019-2022
Bilaga 2 Bakgrund samt nationell och lokal lägesbeskrivning (ANDT)
inklusive definition av förkortningar och begrepp

KOMMUNLEDNINGSKONTORET

Pär Eriksson
Kommundirektör

Marita Skog
Utvecklingsdirektör

Beslutet skickas till:

Socialnämnden
Barn- och utbildningsnämnden
Kultur- och fritidsnämnden
Vård- och omsorgsnämnden
Miljö- och räddningstjänstnämnden
Torshälla stads nämnd

Kommunstyrelsen, kommunledningskontoret, välfärd

STYRDOKUMENT

Plan mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak (ANDT) Eskilstuna kommunkoncern 2019-2022

Beslutad när	
Beslutad av	Kommunfullmäktige
Diarienummer	KSKF/2017:498
Ersätter	Plan mot alkohol narkotika dopning tobak 2013-2015
Gäller för	Samtliga nämnder och bolag som ingår i Eskilstuna kommunföretag AB
Gäller fr o m	Januari 2019
Gäller t o m	2022
Dokumentansvarig	Eva Carlsson
Uppföljning	Årlig uppföljning samt slutrapport med utvärdering 2022

Program

Ett program är ett styrande dokument som ska visa en färdriktning genom att innehålla vad som ska uppnås inom ett visst område. Det tar inte ställning till utförande, prioriteringar och metoder. Program ska vara långsiktiga, ej tidsbegränsade och beslutas av kommunfullmäktige.

Plan

En plan är ett styrande dokument som ska visa en färdriktning genom att innehålla konkreta mål och riktlinjer. Den ska vara tidsbegränsad och beslutas av kommunfullmäktige.

Policy

En policy är ett styrande dokument som ska visa ett övergripande förhållningssätt och som ska tjäna som vägledning inom ett område, med angivande av övergripande mål och värden som ska eftersträvas. Policys ska vara långsiktiga, ej tidsbegränsade och beslutas av kommunfullmäktige.

Riktlinje

En riktlinje är ett styrande dokument som ska säkerställa ett korrekt agerande och god kvalitet i handläggning och utförande. Riktlinjer ska vara långsiktiga, ej tidsbegränsade och beslutas av kommunfullmäktige.

Ämnesområde och bakgrund

Planen mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak (ANDT) har tagits fram med mål och insatser/utvecklingsområden för Eskilstuna kommunkoncern på uppdrag av kommunstyrelsen. Det är en revidering av kommunens tidigare handlingsplan mot ANDT för åren 2013-2015.

Det är angeläget att Eskilstuna kommun prioriterar ANDT-arbetet ur ett hälsofrämjande, förebyggande, brottsbekämpande, behandlande och rehabiliterande perspektiv.

Fokus ligger främst på insatser för att begränsa och försvåra tillgängligheten av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak men även attityd- och kunskapshöjande insatser är angeläget. Inriktningen är också att kommunen ska erbjuda lättillgängligt stöd för personer med missbruk/beroende och stöd till deras anhöriga.

Planen tar sin utgångspunkt i FNs globala program för hållbar utveckling (Agenda 2030), FNs konvention om mänskliga rättigheter, FNs barnkonvention samt Sveriges folkhälsomål. Mål och insatsområden i planen grundar sig på den nationella strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken för åren 2016 - 2020.

Kommunen har en central roll i ANDT-arbetet då det förebyggande arbetet i stor utsträckning bedrivs där människor lever och verkar. Flera av de insatser som görs för att minska tillgänglighet, främja och förebygga samt erbjuda stöd och vård är kommunens ansvar.

Enligt den Nationella strategin mot alkohol, narkotika, dopning och tobak för åren 2016 – 2020 bör de tre perspektiven *jämlik hälsa, jämställdhet* samt *barn och ungas skydd* präglade ANDT-arbetet.

Arbetsformer

Planen, inklusive målformuleringar och aktiviteter, har utarbetats i samverkan med representanter från Barn- och utbildningsförvaltningen, Kultur- och fritidsförvaltningen, Miljö- och räddningstjänstförvaltningen, Socialförvaltningen, Vård- och omsorgsförvaltningen samt folkhälsostrateg från kommunledningskontoret och representant från polisen.

Undersökningar som har legat till grund för en lägesbild kring området, är bland annat Landstinget Sörmlands *Liv & Hälsa* som beskriver hälsan hos kommunens elever i årskurs 7, 9 och år 2 på gymnasiet samt bland vuxna.

Mål och uppföljning

Aktiviteter från insats-/utvecklingsområden i ANDT-planen ska föras in som åtaganden i respektive nämnds och bolags årliga verksamhetsplaner

och följas upp i verksamhetsberättelser. I uppföljningar ska redovisning göras fördelat på flickor, pojkar, kvinnor och män där det är möjligt.

Den nämnd eller det bolag som står först i kolumnen och är markerad med fet stil är ansvarig för att samordna delmålet och insats-/utvecklingsområdet tillsammans med övriga nämnder och bolag inom kommunkoncernen.

Kommunstyrelsen ansvarar för årlig uppföljning och eventuell revidering. Kommunstyrelsen ansvarar också för en samlad uppföljning och utvärdering av planen i dess helhet efter periodens slut.

I bilaga 2 ges en fördjupning och lägesbeskrivning, både nationellt och lokalt, där också förkortningar och begrepp definieras.

Plan mot alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak, för Eskilstuna kommunkoncern 2019-2022

Övergripande mål

Eskilstuna kommun ska verka för ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk.

Mål 1. Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska

Grundläggande för att minska skadeverkningar och problem relaterat till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak är att begränsa tillgänglighet. Sådana insatser har särskilt stor betydelse för att skydda barn och unga.

För alkohol och tobak handlar åtgärderna om att upprätthålla åldersgränser, begränsa antalet försäljningsställen, kontrollera illegal införsel, langning och hembränning. När det handlar om illegala substanser som narkotika och dopningsmedel är polisens och tullens insatser för att motverka införsel och illegal handel centrala

Befintligt arbete

- Kommunen genomför årliga tillsynsbesök på alla försäljningsställen för folköl och tobak.
- Kommunen genomför årliga tillsynsbesök på alla restauranger med serveringstillstånd.
- Kommunen ger återkoppling från tillsyn via rapport, när det är möjligt ges även feedback direkt på plats.
- Kommunen genomför årliga kontrollköp av folköl och tobak.
- Kommunen genomför återkommande besök på restauranger och krogar där tillsynsbehovet bedöms vara stort.
- Kommunen följer upp tillsynsbesök och meddelandar sanktioner när så behövs.
- Tillsynsbesök genomförs både enskilt och i samarbete med andra myndigheter som Polismyndigheten, Skattemyndigheten och Kronofogdemyndigheten.
- Kommunen samverkar med andra aktörer och myndigheter i syfte att skapa en likvärdig tillsyn och samsyn. Samarbete sker kontinuerligt med Polismyndigheten, Skattemyndigheten och Kronofogdemyndigheten. Samverkan sker också genom underrättelser och remitteringar.

- Kommunen samarbetar med övriga kommuner i länet och länsstyrelsen kring frågor som rör alkohol- och tobakstillsyn.
- Kommunen har en samverkansöverenskommelse med Polismyndigheten i syfte att förbättra både ANDT arbetet och det brottsförebyggande arbetet.

Insatsområden

Samordnad, effektiv och likvärdig alkohol- och tobakstillsyn

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Samverkan med andra aktörer och myndigheter ska fortsätta att utvecklas.	Miljö- och räddningstjänstnämnden
Utbildningen <i>Ansvarsfull alkoholservice</i> ska erbjudas lokala krögare varje år.	Miljö- och räddningstjänstnämnden
Arbetet med rökfria miljöer ska fortsätta att utvecklas.	Miljö- och räddningstjänstnämnden

Samverkan mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete på alla nivåer

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Den lokala samverkan och samordningen mellan ANDT-förebyggande och brottsförebyggande arbete ska utvecklas.	Kommunstyrelsen Socialnämnden
Stödet ska förstärkas på de skolor och fritidsgårdar som har behov av insatser utifrån resultaten i undersökningen Liv och Hälsa ung	Barn- och utbildningsnämnden Socialnämnden Kultur- och fritidsnämnden Torshälla stads nämnd Kommunstyrelsen
Kommunen ska tillsammans med Polismyndigheten erbjuda utbildningen <i>Krogar mot knark</i> till de lokala krogarna.	Kommunstyrelsen

--	--

Mål 2. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska

Föräldrar, vuxna och skola är viktiga målgrupper i det förebyggande ANDT-arbetet för barn och unga. Barn och unga behöver goda förebilder som förmedlar attityder och värderingar som bidrar till att senarelägga alkohol- och tobaksdebut. Användning av alkohol och tobak är ofta inkörsporten till bruk av andra droger. Cannabis är den narkotika som idag missbrukas mest, särskilt bland unga personer. Tidig upptäckt är därför avgörande tillsammans med information, stöd och tillgänglighetsbegränsande insatser.

Barn har utifrån FN:s barnkonvention rätt till en god uppväxtmiljö och bästa möjliga hälsa. De ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning och tobak. Åtgärder för att förhindra att barn och unga börjar använda alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak är högt prioriterat.

Delmål

Andelen flickor och pojkar i årskurs 7, 9 och gymnasiets årskurs 2 som använder tobak dagligen eller ibland minskar.

*Ansvarig: **Barn- och utbildningsnämnden**, Socialnämnden, Kultur- och fritidsnämnden, Torshälla stads nämnd*

Andelen flickor och pojkar i årskurs 9 eller gymnasiets årskurs 2 som någon gång använt narkotika minskar.

*Ansvarig: **Barn- och utbildningsnämnden**, Socialnämnden, Kultur- och fritidsnämnden, Torshälla stads nämnd*

Befintligt arbete

- Vid tillsynsbesök på försäljningsställen för folköl och/eller tobak kontrolleras marknadsföring.
- Tillsyn sker av rökfria miljöer på skolor var tredje år.
- Skolan spelar en viktig roll genom undervisning om risker med tobak, alkohol och andra droger. Skolans kunskaps- och värdegrundsuppdrag bidrar till arbetet med ANDT-prevention.
- Gymnasieskolans elevhälsa arbetar förebyggande och har hälsosamtal för elever i årskurs 1 där frågor om ANDT finns med, speciellt fokus på tobak

- Hälsosamtalen med eleverna i gymnasieskolan är ett medel för attitydpåverkan.
- Eskilstunas gymnasieskolor har en handlingsplan mot ANDT där rutiner finns kring anmälan då elever misstänks eller använder någon form av drog.
- Eskilstunas grundskolor har en handlingsplan mot droger där rutiner finns för åtgärder vid misstanke om användande av droger.
- Ung fritid- och mötesplatser har handlingsplan med rutiner för agerande vid misstanke om bruk eller försäljning av droger.
- Ung fritid- och mötesplatser arbetar med att lyfta fram goda förebilder i de områden där behov finns.
- Föräldrafika används som metod för att informera och utbilda vuxna om ANDT. Det sker genom samarbete mellan socialtjänst och ung fritid- och mötesplatser socialtjänst.
- Inom ramen för ”Eskilstuna modellen” finns ett samverkansprojekt mellan ung fritid/mötesplatser, socialtjänst, skola och polis i syfte att utveckla arbetet med föräldrautbildning (universellt och selektivt), utbildning till personal och elever.
- Personal på ung fritid- och mötesplatser utbildas i ANDT-frågor. Ett kontinuerligt arbete görs ute i verksamheterna för att personal ska hålla sig uppdaterade i dessa frågor. Samarbete med olika aktörer, så som Beroendecentrum ung, Socialtjänst samt polis bidrar till att informationen om rådande läge är aktuell.

Insatsområden

Reglering och tillsyn för att begränsa marknadsföring och exponering av alkohol och tobak

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Skyltar som informerar om tobaksförbud och rökfri skolgård ska finnas på alla skolor senast år 2019.	Barn- och utbildningsnämnden Kommunstyrelsen Eskilstuna Kommunfastighet
Återkommande information om rökfri skolgård ska ges till elever, personal och föräldrar i grundskolan och gymnasieskolan.	Barn- och utbildningsnämnden

En hälsofrämjande skola utifrån elevers olika förutsättningar och behov

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Information och utbildning om ANDT ges till skolpersonal både via Folkhälsomyndighetens stödmaterial ”Berusning på schemat” men också med information och utbildningsstöd från socialförvaltningen och Polismyndigheten.	Barn- och utbildningsnämnden Socialnämnden
I ANDT-undervisningen används Folkhälsomyndighetens stödmaterial ”Berusning på schemat” och för grundskolan även Drugsmarts material ”ANDT på schemat”.	Barn- och utbildningsnämnden
Eskilstunas skolor ska arbeta för tobaksfri skoltid.	Barn- och utbildningsnämnden
Generella och riktade insatser ska genomföras till vuxna och föräldrar för att höja kunskap om alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak.	Socialnämnden Barn- och utbildningsnämnden
Undersökningen Liv och hälsa ung ska analyseras vart tredje år per högstadium och gymnasium i syfte att se vilka behov som finns och vilka åtgärder som behöver vidtas. Socialförvaltningen stödjer skolorna i arbetet.	Barn- och utbildningsnämnden Socialnämnden Kommunstyrelsen

Effektivt arbete mot langning av alkohol och tobak

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Försäljning, överlåtelse, langning och bruk av ANDT på Eskilstunas skolor ska	Barn- och utbildningsnämnden Socialnämnden

förhindras.	
Information ska ges till föräldrar och vuxna om effekterna av att inte förse eller låta barn och unga använda tobak och alkohol till barn och unga.	Socialnämnden Barn- och utbildningsnämnden Kultur- och fritidsnämnden Torshälla stads nämnd Kommunstyrelsen

Spridning och tillämpning av ett kunskapsbaserat cannabisförebyggande arbete

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Information och utbildning om cannabisförebyggande arbete ska ges till all högstadie- och gymnasieskolors personal.	Barn- och utbildningsnämnden Socialnämnden Kommunstyrelsen
Det förebyggande arbetet mot cannabisanvändning ska utvecklas genom samverkan med länsstyrelsen och andra aktörer.	Kommunstyrelsen

Mål 3. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska

Tidig upptäckt är det mest effektiva för att i ett tidigt stadium förhindra skillnader i hälsa och skadligt bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak. Förebyggande arbete är därför centralt för att minska antalet personer som utvecklar skadligt bruk, riskbruk eller beroende.

Det är känt att barn som växt upp i miljöer med missbrukande föräldrar, trassliga separationer, bevittnat eller blivit utsatta för våld löper större risk att utveckla utanförskap, inte sällan med alkohol- eller droganvändande. Stödverksamhet är därför viktigt.

Delmål

Andel kvinnor och män som röker dagligen minskar.

Ansvarig: Alla nämnder och bolag

Andelen kvinnor och män som har ett riskbruk av alkohol minskar.

Ansvarig: Alla nämnder och bolag

Befintligt arbete

- Kommunen arbetar utifrån *Rökfri arbetstid* och erbjuder medarbetare rökavvänjning.
- Medarbetare erbjuds självskattning via e-tjänst. Medarbetare och förtroendevalda med riskbruk som uppmärksammas erbjuds stöd. Chefer ges utbildning i riskbruk och intensivkonsumtion.
- På hem för ensamkommande barn sker informationsinsatser för att motverka rökning.
- Samverkan mellan socialtjänst, skola, polis och ung fritid/mötesplatser på olika nivåer, både individriktat men också utifrån ”trender”. En del av samverkan utgår från ”Eskilstunamodellen”¹.
- Ung fritid/mötesplatser hjälper ungdomar med den första kontakten om de vill till Beroendecentrum ung för att få hjälp med att sluta med tobak eller annat missbruk.
- Vid beviljande av att bli en stödberättigad förening uppmanas föreningen att ha en plan mot ANDT. Årliga uppföljningar genomförs på ett antal föreningar med tilldelat stöd.
- Kommunen samarbetar och ingår i ett nätverk med Mälardalens högskola och Västerås stad kring det drogpreventiva arbetet i syfte att minska alkoholkonsumtionen och förhindra narkotikabruk bland studenter.
- Samarbete finns mellan träningsanläggningar, Polismyndigheten, kommunen, Landstinget Sörmland, länsstyrelsen, Riksidrottsförbundet och Distriktsidrottsförbundet Södermanland kring ett långsiktigt förebyggande arbete mot dopning. Syftet är att minska användningen och tillgången till anabola androgena steroider.
- Kommunen genom socialtjänsten arbetar förebyggande med ANDT genom olika stödjande insatser. Följande stödjande verksamheter erbjuds:
 - Huven - en gruppverksamhet för barn och unga mellan 7 och 20 år som har en anhörig som har eller har haft missbruksproblematik.
 - Skilda världar - en gruppverksamhet för barn och unga mellan 7 och 20 år som lever i familj med föräldrar som inte bor tillsammans.
 - Se oss - stödverksamhet för barn och unga mellan 4 och 20 år som upplevt våld.

¹ Eskilstunamodellen är en samverkansmodell som beskriver hur socialtjänst, skola, ung fritid/mötesplatser och polis ska samverka i det förebyggande arbetet på universell, selektiv och indikerad nivå.

- Ledarskapsträning för tonårsföräldrar - riktat föräldrastöd i grupp.
- Familjecentraler - en träffpunkt för blivande föräldrar och familjer med barn 0-6 år.
- Beroendemottagningen Vägen – erbjuder samtalsbehandling och riktar sig till personer över 18 år som har problem med alkohol och/eller droger och som önskar göra en förändring.
- Beroendecentrum Ung – erbjuder information, rådgivning och behandling för ungdomar med missbruksproblematik samt deras familjer och övriga nätverk. Riktat sig till personer under 18 år.
- Familjeverkstan – erbjuder erfarenhetsutbyte med andra föräldrar med barn mellan 3 och 11 år.

Uppmärksamma och förebygga ANDT-relaterad ohälsa bland kvinnor och män samt flickor och pojkar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och inom andra arenor

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Ett mer lättillgängligt stöd ska utvecklas för personer som vill ha hjälp med sitt missbruk eller beroende.	Socialnämnden
Kommunens riktlinjer kring <i>rökfri arbetstid</i> ska följas upp.	Kommunstyrelsen
Minst en gång per år görs medarbetare och chefer uppmärksamma på rökfri arbetstid.	Kommunstyrelsen

Dopningsförebyggande arbete inom motions-idrotten

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Det dopningsförebyggande arbetet förstärks inom skolan, främst inom gymnasiet.	Barn- och utbildningsnämnden
Kommunen tillsammans med Sörmlandsidrotten, Polismyndigheten och Landstinget Sörmland ska arbeta	Kommunstyrelsen

för att öka antalet träningsanläggningar som medverkar i nätverket PRODIS ² och som följer arbetsmetoden 100 % ren hårdträning.	
--	--

Mål 4. Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet

Vård av god kvalitet ställer krav på att ansvariga huvudmän tidigt fångar upp individer med missbruk eller beroende och sätter in anpassade insatser. En förutsättning är en välfungerande samverkan mellan huvudmännen. Utifrån lagstiftningen har kommuner och landsting krav på sig att ingå överenskommelser om samarbete avseende personer med missbruks- och beroendeproblematik. År 2015 stärktes kravet ytterligare på samverkan mellan landsting och socialtjänst och inkluderar sedan dess även ungdomar, läkemedelsberoende och psykosociala stödinsatser.

Befintligt arbete

- En länsövergripande överenskommelse finns mellan Sörmlands kommuner och landstinget för vård och stöd till personer med riskbruk, missbruk och beroende. Syftet med överenskommelsen är att tydliggöra samverkansformer och ansvarsfördelning mellan huvudmännen.
- Lokala överenskommelser finns mellan huvudmännen som ytterligare preciserar ansvar och roller.
- En av de lokala överenskommelserna mellan Eskilstuna kommun och landstinget tydliggör ansvar och samverkansformer för personer med psykiska funktionsnedsättningar. Överenskommelsen följs upp årligen.
- En utvecklad samverkan finns idag mellan kommunen och landstinget genom två beroendecentrum, ett för vuxna och ett för personer under 18 år. Beroendecentrumerna vänder sig till alla invånare med ett beroende och/eller missbruk av alkohol, läkemedel och/eller droger som kräver specialistpsykiatrins insatser.
- Personligt ombud erbjuds till personer med missbruksproblem.
- Akutboenden finns för invånare som blivit utsatta för våld och hot.

² PRODIS är en förkortning av prevention om dopning i Sverige

Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt med andra aktörer för en sammanhållen vård utifrån kvinnors och mäns samt flickors och pojkars specifika förutsättningar och behov

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Gemensam utbildning för medarbetare inom socialförvaltningen och arbetsmarknads- och vuxenförvaltningen om beroendetillstånd.	Socialnämnden Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsnämnden

Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälsomässigt utsatt situation till följd av missbruk eller beroende

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Inventering av psykiskt funktionshindrade ska ske vart fjärde år, nästa gång 2021.	Vård- och omsorgsnämnden Socialnämnden
Samarbetet med landstinget ska utvecklas kring sprututbytesprogram.	Socialnämnden

Mål 5. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska

Skadliga effekter av bruk, missbruk och beroenden är ett omfattande samhällsproblem. Det gäller allt från våld i offentliga miljöer och hemmen, olyckor i trafiken till tidig död i sjukdom orsakad av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak. Det finns också ett tydligt samband mellan alkohol och mäns våld mot kvinnor.

Delmål

Alkoholrelaterad dödlighet bland kvinnor och män samt flickor och pojkar minskar.

Ansvarig: **Socialnämnden**, Vård och omsorgsnämnden

Befintligt arbete

- För att tidigt upptäcka missbruk och beroenden finns Familjecentraler, där följande verksamheter är representerade mödravårdcentral, barnavårdcentral, öppen förskola och socialtjänst.
- Beroendecentrum samverkar med mödravårdscentralerna och landstinget.
- Kommunen erbjuder stödverksamheten Huven - en gruppverksamhet för barn och unga mellan 7 och 20 år som har en anhörig som har eller har haft missbruksproblematik.
- Kommunen erbjuder stödverksamheten Se oss – riktar sig till barn och unga mellan 4 och 20 år som upplevt våld.
- Internt jobbar kommunen med att sprida kunskap till personal som arbetar med barn och ungdomar om verksamheterna Huven och Se oss, i syfte att öka stödinsatserna.
- SMADIT – Samverkan mot alkohol och droger i trafiken. En samverkan mellan myndigheter med syfte att ge stöd till personer som rapporteras för rattfylleri och drograttfylleri?. (Personen får hjälp till att träffa personal från socialtjänsten eller beroendevården).

Uppmärksamma och erbjuda ändamålsenligt stöd till flickor och pojkar som föds med skador till följd av ANDT eller som växer upp i familjer med missbruk eller annan omsorgsvikt, inklusive förekomst av våld, med koppling till alkohol eller narkotika utifrån deras förutsättningar och behov

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
En ny samtalsmodell ska implementeras som riktar sig till föräldrar med små barn, 0-7 år, som blivit föremål för orosanmälan och där en av föräldrarna har en beroendeproblematik (alkohol- eller narkotikaproblem).	Socialnämnden

Strategiskt och långsiktigt arbete för att motverka narkotikarelaterad dödlighet bland kvinnor och män samt flickor och pojkar

Insats/Utvecklingsområde	Ansvarig
Utveckla insatserna för att fånga upp personer i riskzon samt motivera och erbjuda attraktiva och lättillgängliga stöd- och behandlingsinsatser.	Socialnämnden Vård och omsorgsnämnden

Förhållande till redan fattade politiska beslut

Strategisk inriktning 2016-2019 beskriver Fokus i social uthållighet enligt följande:

Fokus under mandatperioden är att utveckla det sociala, hälsofrämjande arbetet. Det görs bland annat genom att minska unga flickor och pojkars sociala utsatthet, säkra tillgången på bostäder, tillgodose lägenheter för äldre, skapa trygga, hälsofrämjande miljöer, intensifiera insatserna för att motverka segregering och utanförskap samt stärka åtgärder mot grov organiserad brottslighet och drogmissbruk. Stöd till barn med komplexa behov samt till personer med funktionsnedsättning och psykisk ohälsa ges stor uppmärksamhet. Metoder för ökad insyn, dialog och inflytande ökar den sociala uthålligheten. Samverkan med frivilligkrafter intensifieras.

2015-06-16 beslutade Kommunfullmäktige om Strategisk inriktning för Eskilstuna kommunkoncern 2016-2019, KSKF/2015:323

Rökfri arbetstid för anställda inom kommunkoncernen

Eskilstuna kommun har ställt sig bakom målet att nå ett rökfritt Sverige till år 2025, vilket innebär att rökning ska upphöra eller minska så att mindre än fem procent av befolkningen röker senast år 2025.

2014-01-14 beslutade Kommunfullmäktige om rökfri arbetstid för anställda inom kommunkoncernen, KSKF/2013:496.

Jämlik hälsa

Eskilstuna kommun arbetar med att skapa samhällseliga förutsättningar för god hälsa på lika villkor.

2017-11-23 beslutade Kommunfullmäktige om Policy för jämlik hälsa och social hållbarhet KSKF 2015:579 där målområde 11 särskilt berör Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel.

Bilaga till plan mot alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) för Eskilstuna kommunkoncern 2019-2022 - nationell och lokal lägesbeskrivning, inklusive definition av förkortningar och begrepp

Den nationella strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016-2020

2011 antog regeringen den första nationella strategin som samlade alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken. Våren 2016 antog Sveriges regering en förnyad ANDT-strategi för åren 2016- 2020. Det övergripande målet är ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.

Strategin anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser och omfattar allt ifrån tillgänglighetsbegränsande och förebyggande insatser till stöd och vård.

Det övergripande målet innebär att alla ska kunna växa upp och leva utan risk för att skadas till följd av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak. Insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras bruk utgör grunden för ANDT-arbetet. Förutom det övergripande målet finns sex mål som ska uppnås under strategiperioden. För vart och ett av målen har ett antal insatsområden pekats ut.

I den förnyade strategin lyfts tre prioriterade perspektiv som ska genomsyra ANDT-arbetet på alla nivåer; arbetet ska bidra till att öka jämlikheten i hälsa, jämställdhetsperspektivet ska beaktas och barn och unga ska skyddas. Strategin lyfter vikten av att minska skillnader i ohälsa genom att arbeta både med generella insatser till alla och mer riktade insatser till grupper i samhället som på grund av sina livsvillkor och levnadsvanor löper högre risk att utveckla skadligt bruk, riskbruk eller beroende än övriga befolkningen. Regeringens ambition är att minska de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.

Strategin lyfter också tydligare än tidigare att ANDT-frågorna ska samordnas med andra närliggande frågor som brottsprevention, våldsprevention och föräldrastöd.

Dessutom ställer sig regeringen bakom målet att nå ett rökfritt Sverige till år 2025 vilket innebär att rökning ska upphöra eller minska så att mindre än 5 procent av befolkningen röker senast år 2025.

Från och med den 1 januari 2018 ingår problem med spel om pengar i socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen. Det innebär att kommunen är ålagd att förebygga och erbjuda stöd till personer med den typen av problem på liknande sätt som andra substansmissbruk. Ett aktivt arbete ska ske i kommunen för att förebygga och motverka spel om pengar.

Nationella mål och insatsområden

1. Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska.
2. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska.
3. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.
4. Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.
5. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska minska.
6. En folkhälsobaserad syn på ANDT inom EU och internationellt.

Från nationell strategi till lokal plan

Den regionala och lokala nivån är viktig för att realisera den nationella strategin.

Regionalt arbetar Länsstyrelsen Södermanland län förebyggande med ANDT-frågor genom samordning med bland annat kommuner, polismyndighet och landsting. Länsstyrelsen är en länk mellan nationell och lokal nivå. I länsstyrelsens uppdrag ingår att omvandla de nationella målen till förebyggande arbete utifrån lokala förhållanden. En regional ANDT-strategi tas fram under 2018.

För Eskilstuna kommun är det angeläget att prioritera ANDT-arbetet ur ett hälsofrämjande, förebyggande, brottsbekämpande, behandlande och rehabiliterande perspektiv. Kommunen har en central roll i ANDT-arbetet då det förebyggande arbetet i stor utsträckning bedrivs där människor lever och

verkar. Flera av de insatser som görs för att minska tillgänglighet, främja och förebygga samt erbjuda stöd och vård är kommunens ansvar. De kommunala verksamheterna spelar en central roll i det lokala ANDT-arbetet, bland annat förskola, skola och elevhälsa, fritidsverksamhet och föreningsliv samt tillsynsmyndigheten och socialtjänst.

För barn och ungdomar har kommunen ett särskilt ansvar. Socialnämnden ska enligt Socialtjänstlagen verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Socialtjänsten ska även arbeta aktivt för att förebygga och motverka missbruk av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel bland barn och ungdomar. Även skolan har styrdokument där vikten av hälsofrämjande insatser, undervisning om kropp och hälsa och elevhälsans stöd till eleverna tydliggörs.

Kommunen har ansvar för att förebygga missbruk av alkohol och andra beroendeframkallande medel och aktivt sörja för att personer med missbruk får stöd och vård för att komma ifrån missbruket.

Den lokala planen i Eskilstuna utgår från strukturen i den nationella ANDT-strategin med undantag för det sjätte målet. Mål sex beskriver hur Sverige vill arbeta med ANDT-frågorna internationellt.

Ett rökfritt Sverige 2025

Tobaksrökning innebär stora hälsorisker och är ofta inkörsporten till användning av andra droger. Regeringens mål är att nå ett rökfritt Sverige till år 2025. Detta mål har Eskilstuna kommun beslutat att ställa sig bakom. Målet innebär att rökningen ska upphöra eller minska så att mindre än 5 procent av befolkningen röker senast år 2025.

Det nationella beslutet om utfasning av rökning ger kraft och tydlighet till Eskilstuna kommuns tobakspreventiva arbete. Extra fokus riktas på det tobakspreventiva arbetet under perioden 2019-2022.

ANDT-arbetet är en del i ett bredare folkhälsoarbete och brottsförebyggande arbete

ANDT-området är starkt kopplat till folkhälsoarbete som har ett främjande och förebyggande perspektiv. Den svenska alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken syftar till att främja folkhälsa genom att minska dess medicinska och sociala skadeverkningar. Ett av de mest grundläggande politiska målen är en restriktiv lagstiftning på alkoholområdet och nolltolerans när det gäller narkotika. Regelverket ger särskilt stöd för barn och unga i det skydd de behöver. Politikområdet regleras i en rad bestämmelser; Alkohollagen, Narkotikalagen, Tobakslagen, Kommunallagen, Förvaltningslagen, Socialtjänstlagen, Hälso- och sjukvårdslagen och Skollagen.

ANDT-arbetet är också starkt kopplat till det brottsförebyggande arbetet. Vid våldsbrott finns ofta en koppling till bruk av alkohol, narkotika och dopningsmedel. Det gäller både våld i nära relationer, våld mot barn och så kallat krog- och läktarvåld. I mars 2017 presenterade regeringen ett nytt nationellt brottsförebyggande program för riksdagen. Programmet ska begränsa brottsligheten, bidra till att öka kunskaperna om brottsförebyggande arbete och stimulera samverkan mellan aktörer däribland kommun, polis och näringsliv. Brottsförebyggande rådets stödjande och samordnande roll förstärks, samtidigt som länsstyrelserna ges i uppgift i att stötta arbetet i landet. Totalt lägger regeringen ett resurstillskott på 40 miljoner kronor per år och det är den största satsningen någonsin på brottsförebyggande arbete. Att arbeta ANDT-förebyggande ger ett brottsförebyggande mervärde. I Eskilstuna finns en samverkansöverenskommelse mellan Polismyndigheten och kommunen som en del i arbetet med brottsprevention och det förebyggande ANDT-arbetet.

Lägesbild - användning av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak i Sverige och Eskilstuna

Användning av alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak kan leda till fysiska, psykiska och sociala konsekvenser. Förutom olika former av medicinska skadeverkningar och sjukdomar orsakar alkohol och narkotika även olyckor, social utslagning, våld och annan brottslighet liksom familje- och relationsproblem. Alkohol- och narkotikabruk under ungdomen riskerar att skapa störningar eller avbrott i processen att bli vuxen, vilket minskar möjligheten att slutföra utbildning och få ett arbete. Detta är något som i sin tur ökar risken för social utslagning, psykisk ohälsa, kriminalitet och allvarigare missbruksproblem senare i livet.¹

Alkoholkonsumtion

Den totala alkoholkonsumtionen i Sverige var drygt nio liter ren alkohol per person femton år och äldre år 2015.² Konsumtionen är inte jämnt fördelad i befolkningen. En uppskattning är att den tiondel av befolkningen som dricker mest står för ungefär hälften av den totala alkoholkonsumtionen. I jämförelser mellan olika grupper framgår att män dricker mer än dubbelt så mycket som kvinnor, att unga vuxna berusningsdricker mer än äldre och att konsumtionen är förhöjd i storstadsregioner.³

Den totala alkoholkonsumtionen i befolkningen har minskat sedan mitten av 00-talet. Mellan toppåret 2004 och 2015 minskade alkoholkonsumtionen med ungefär 1,4 liter ren alkohol per person femton år och äldre. Dock var den totala konsumtionen 2015 ungefär 0,4 liter högre än vad den var år 2001.

¹ Regeringens skrivelse 2015/16:86

² Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

³ CANs hemsida, den 21 december 2017

Män dricker mer alkohol än kvinnor men över tid har skillnaderna mellan mäns och kvinnors alkoholkonsumtion minskat.⁴

I en undersökning från 2013 uppskattades att cirka fyra procent av svenskarna har en beroendeproblematik när det gäller alkohol. När också missbruk räknas in visar 6 procent i befolkningen tecken på missbruk eller beroende. När man ser till riskabel alkoholkonsumtion, riskbruk, visar undersökningar att 16 procent av den vuxna svenska befolkningen hade ett riskbruk år 2014. För kvinnor var andelen 13 procent och för män 19 procent.⁵

I åldersgruppen 16 - 29 minskar den riskabla alkoholkonsumtionen, framför allt bland män, vilket gör att det i dag är lika vanligt med riskbruk av alkohol hos kvinnor som hos män. I åldersgruppen 65 - 84 år är utvecklingen den motsatta, där ökar den riskabla alkoholkonsumtionen bland både kvinnor och män. Medelålders och äldre kvinnor har jämfört med männen en låg konsumtion, men både konsumtion och alkoholrelaterade skador har ökat bland kvinnorna i denna åldersgrupp under 2000-talet. Många av de kvinnor som nu går i pension har andra alkoholvanor jämfört med tidigare generationer vilket sannolikt bidrar till en ökad andel riskkonsumenter och mer alkoholrelaterade skador.⁶

Uppföljningar visar att förutom kön och ålder, har socioekonomiska faktorer som inkomst, utbildning och sysselsättning betydelse för andelen personer som utvecklar en riskabel alkoholkonsumtion.⁷ Ett tydligt mönster syns i att grupper med låg socioekonomisk ställning får mer skador av alkohol än grupper med hög socioekonomisk ställning, även vid samma konsumtionsnivå.⁸

När det gäller bostadsort finns inga skillnader bland männen när det gäller riskfylld alkoholkonsumtion, medan kvinnor som lever i en större stad har ett högre riskbruk jämfört med kvinnor i glesbygd eller i en mindre ort.⁹

Folkhälsomyndighetens rapport om demografiska faktorer visar att det inte finns några skillnader i riskabla alkoholvanor bland kvinnor och män med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen.¹⁰ Homo- eller bisexuella personer har däremot större risk att utveckla riskabla alkoholvanor jämfört med heterosexuella personer.¹¹

När det gäller skolungdomars alkoholkonsumtion ökade den under 90-talet

⁴ Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

⁵ CANs hemsida, den 21 december 2017

⁶ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁷ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁸ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁹ Regeringens skrivelse 2015/16:86

¹⁰ Regeringens skrivelse 2015/16:86

¹¹ Regeringens skrivelse 2015/16:86

fram till början av 00-talet för pojkar och till mitten av 00-talet för flickorna. Därefter har det skett minskningar för båda könen i Sverige.¹² Konsumtionen är idag den lägsta sedan början på 1970-talet medan andelen som aldrig druckit alkohol är den högsta bland elever i årskurs 9.¹³

I undersökningen 2017 angav 40 procent i årskurs 9 och 74 procent i gymnasiet år 2 att de druckit alkohol under det senaste året.¹⁴ Motsvarande siffror i Eskilstuna var 39 procent i årskurs 9 och 71 procent i gymnasiet år 2.¹⁵ I Sverige uppmättes årskonsumtionen ren alkohol år 2017 till 1,2 liter per elev i årskurs 9 och 3,1 liter per elev i gymnasiet år 2.¹⁶

I Eskilstuna minskade andelen elever i årskurs 9 som druckit alkohol det senaste året med sju procentenheter bland flickorna och tre procentenheter hos pojkarna mellan år 2014 och 2017. Se tabell nedan. Även i gymnasieskolans år 2 är trenden positiv bland pojkar, både när det gäller hur många som druckit alkohol det senaste året och hur många som varit berusad en gång i månaden eller oftare det senaste året. Bland flickor har ingen större förändring skett när det gäller hur många som druckit alkohol under det senaste året i gymnasiet år 2. Däremot har andelen flickor som varit berusad en gång i månaden eller oftare under senaste året ökat med 5 procentenheter mellan år 2014 och 2017.¹⁷

Vad de förändrade mönstren i alkoholkonsumtion bland unga beror på finns det inget givet svar på. Studier pågår för att kartlägga och finna samband. Sannolikt samvarierar flera faktorer som sammantaget ger upphov till förändringen. Faktorer som tros påverka konsumtionsmönstren är att föräldrar blivit mer gränssättande och restriktiva när det gäller alkohol. Under de senaste tio åren, har relativt sett mycket resurser satsats på att förebygga alkoholproblem, inte minst med fokus på unga och frågan har fått uppmärksamhet i media. Dessa förebyggande satsningar, som ofta varit lokala, kan sammantaget ha bidragit till minskningen. Över tid har antalet ungdomar med invandrarbakgrund, från kulturer med återhållsamma alkoholvanor ökat. Det syns också en trend i att fler ungdomar väljer att inte dricka alkohol. Detta bidrar rimligen till minskad konsumtion inte minst i ljuset av att drickandet är en kollektiv företeelse. Det finns också tecken på att minskningen kan bero på att fler unga väljer datorspel och sociala medier i stället för att träffa kompisar och dricka alkohol.¹⁸

En samlad bedömning av utvecklingen visar att denna går i enlighet med målet både i landet och i Eskilstuna med undantag för flickor i gymnasiet år

¹² Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

¹³ CANs hemsida, den 21 december 2017

¹⁴ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

¹⁵ Liv och hälsa ung 2017

¹⁶ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

¹⁷ Liv och hälsa ung 2014 och 2017

¹⁸ CANs hemsida, den 21 december 2017

2 när det gäller hur många som varit berusade en gång i månaden eller oftare under det senaste året.¹⁹ Andelen barn och unga som debuterar tidigt med alkohol har minskat under det senaste decenniet. Andelen skolelever som druckit alkohol har också minskat. Även totalkonsumtionen av alkohol bland unga har minskat. Även om utvecklingen i många delar är positiv, är det fortfarande alltför många barn och unga som dricker alkohol.²⁰

	Flickor %						Pojkar %					
	2004	2006	2008	2011	2014	2017	2004	2006	2008	2011	2014	2017
Druckit alkohol senaste året												
Eskilstuna	60	48	70	59	44	37	62	51	65	54	39	36
Länet	64	62	69	61	49	41	60	56	64	55	42	36
Varit berusad en gång i månaden eller oftare det senaste året												
Eskilstuna	34	25	25	15	11	9	33	30	32	15	11	12
Länet	31	28	24	18	12	11	33	31	26	16	10	12

Tabell 1 Liv och hälsa ung 2017, andel pojkar och flickor i årskurs 9 - frågor om alkoholkonsumtion, Eskilstuna och länet.

Narkotika

Cannabis (hasch och marijuana) är den vanligaste formen av narkotika.²¹ Bruket av cannabis har varit relativt stabilt över tid om man ser till landet. Däremot visar regionala undersökningar att cannabisbruket är högre i storstäderna jämfört med landet som helhet.²² År 2016 angav drygt 3 procent av männen och drygt 2 procent av kvinnorna i Sverige att de använt cannabis under det senaste året. Andelen som använt cannabis är betydligt högre bland unga vuxna jämfört med äldre.²³ I Sverige har användningen av cannabis ökat något bland vuxna under perioden 2004 till 2015.²⁴ Undersökningar i Eskilstuna år 2012 och 2016 visar att ungefär 10 procent av befolkningen 18-69 år någon gång har använt cannabis.²⁵

¹⁹ Liv och hälsa ung 2014 och 2017

²⁰ Regeringens skrivelse 2015/16:86 och Liv och hälsa ung

²¹ Hälsa på lika villkor, Folkhälsomyndigheten 2016

²² Regeringens skrivelse 2015/16:86

²³ Regeringens skrivelse 2015/16:86

²⁴ Hälsa på lika villkor, Folkhälsomyndigheten 2016

²⁵ Liv och hälsa vuxen, statistik från landstingets statistikenhet

Skillnader i användning syns mellan grupper med olika utbildningsnivå. Bland personer med kort utbildning har en högre andel använt cannabis än bland personer med lång utbildning.²⁶

Under perioden 2006-2014 ökade antalet personer som blev vårade på sjukhus för narkotikadiagnoser.²⁷ Den narkotikarelaterade dödligheten har också ökat i Sverige.²⁸

När det gäller ungas användning av narkotika syns varken någon tydlig ökning eller minskning.²⁹ År 2017 svarade 7 procent av pojkarna och 5 procent av flickorna i årskurs 9 att de någon gång använt narkotika, jämfört med niorna är det nästan tre gånger så vanligt att elever i gymnasiets år 2 har använt narkotika; 20 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna. Detta gäller landet som helhet.³⁰ Motsvarande siffor för Eskilstuna år 2017 visar att 8 procent av pojkarna och 3 procent av flickorna i årskurs 9 någon gång använt narkotika. I gymnasiets år 2 har 14 procent av pojkarna och 11 procent av flickorna använt narkotika någon gång.³¹

De senaste tre åren har eleverna fått besvara frågor om nät-droger. I undersökningen 2017 uppgav 1 procent av eleverna i årskurs 9 och knappt 2 procent i gymnasiets år 2 att de använt nätdroger vilket är en minskning jämfört med 2014. Vanligast är att ha använt ”spice eller likande rökmixar”.³² Detta avser landet som helhet.

I Eskilstuna råder stora skillnader i narkotikaerfarenhet mellan olika skolor varför det är viktigt att analysera enkätsvaren från Liv och hälsa ung på skolnivå för att kunna mobilisera åtgärder på de ställen där det behövs.³³ Det är vanligare att ungdomar får tag på narkotika via indirekta källor som vänner och bekanta jämfört med direkt av en ”langare” eller via internet.³⁴

Även om narkotikabruket totalt sett är relativt stabilt bland unga så behöver det fortsätta att uppmärksammas. Det är väl känt att narkotikaanvändare i högre grad uppvisar andra riskbeteenden så som att dricka mycket alkohol, använda tobak eller sniffa och att de också oftare uppvisar andra riskfaktorer knutna till individ, familj, skola och samhället i övrigt. Elever med narkotikaerfarenhet är i flera avseenden en mer utsatt grupp i jämförelse med sina jämnåriga kamrater.³⁵

Sammantaget kan sägas att även om narkotikaerfarenheten varit relativt stabil de senaste tio åren, visar konsumtionsutvecklingen bland dem som väl

²⁶ Strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet i Stockholms län 2017-2020

²⁷ Folkhälsan i Sverige 2016, Folkhälsomyndigheten

²⁸ Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

²⁹ Regeringens skrivelse 2015/16:86

³⁰ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

³¹ Liv och hälsa ung 2017

³² Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

³³ Liv och hälsa ung

³⁴ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

³⁵ Regeringens skrivelse 2015/16:86

använt narkotika på en viss ökning.³⁶ Utvecklingen går därmed inte mot målet i landet.³⁷ När det gäller Eskilstuna syns ingen tydlig sammantagen förändring i varken positiv eller negativ riktning.

	Flickor %						Pojkar %					
	2004	2006	2008	2011	2014	2017	2004	2006	2008	2011	2014	2017
Använt narkotika någon gång												
Eskilstuna	6	8	8	6	7	3	10	5	11	8	8	8
Länet	6	7	6	6	7	4	7	6	8	7	8	7
Känner person som kan skaffa narkotika												
Eskilstuna	42	35	36	36	35	*	39	33	36	33	28	*
Länet	38	36	33	34	38	*	35	35	34	35	33	*

Tabell 2 Liv och hälsa ung 2017, andel pojkar och flickor i årskurs 9 - frågor om narkotika, Eskilstuna och länet. * Frågan ställdes inte i enkäten 2017.

Tobak

Tobakskonsumtionen har minskat i Sverige under lång tid. Främst är det den dagliga rökningen som minskat och nedgången har varit påtaglig bland både män och kvinnor men allra störst bland männen. I den nationella folkhälsoenkäten som Folkhälsomyndigheten genomförde 2016 uppgav 8 procent av männen och 10 procent av kvinnorna i Sverige att de rökte dagligen.³⁸

Andelen som röker dagligen är idag generellt högre bland kvinnor än bland män och även högre bland äldre än bland yngre.³⁹ I Eskilstuna syns en tydlig minskning av dagligrökare i den vuxna befolkningen. Mellan år 2012 och 2017 har andelen dagligrökare minskat med 8 procentenheter. 2017 svarade 7 procent av kvinnorna och 8 procent av männen i Eskilstuna att de var dagligrökare.⁴⁰

Snusning har inte studerats lika kontinuerligt som rökning, men de uppgifter som finns indikerar att snusningen ökade under 1990-talet och fram till 2004. Därefter har snusningens omfattning legat på en förhållandevis stabil nivå. Både bland de män och bland de förhållandevis få kvinnor som använder snus, gör de flesta av dem det dagligen. I den nationella undersökningen 2016 var omkring 18 procent av männen och 4 procent av kvinnorna i befolkningen dagligsnusare.⁴¹ I Eskilstuna svarade 13 procent av männen och 1 procent av kvinnorna att de var dagligsnusare 2017.⁴²

³⁶ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

³⁷ Regeringens skrivelse 2015/16:86

³⁸ Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

³⁹ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁴⁰ Liv och hälsa vuxen, statistik från landstingets statistikenhet

⁴¹ Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

⁴² Liv och hälsa vuxen, statistik från landstingets statistikenhet

Förutom kön och ålder, har socioekonomiska faktorer som inkomst, utbildning och sysselsättning betydelse för andelen personer som använder tobak.⁴³ Homo- eller bisexuella personer röker oftare jämfört med heterosexuella personer.⁴⁴

Fortfarande står tobakskonsumtionen för en väsentlig del av sjukdomsördan i landet. Vid den senaste jämförelsen stod tobak för omkring 8 procent, vilket är mer än dubbelt så mycket som den sjukdomsörda som orsakades av alkohol och narkotika. Antalet män som dör i lungcancer har länge varit på nedåtgående, men på uppåtående bland kvinnor i Sverige.⁴⁵

När det gäller tobaksbruk hos unga syns en positiv trend.⁴⁶ Tobaksanvändningen bland niondeklassare har minskat påtagligt under 2000-talet. I undersökningen 2017 klassificerades 10 procent som rökare och 6 procent som snusare.⁴⁷ Bland eleverna i gymnasiet år 2 har dock tobaksanvändningen inte minskat i lika stor utsträckning som bland niondeklassarna.⁴⁸ I Eskilstuna svarade 9 procent av eleverna i årskurs 9 att de röker dagligen eller ibland och 5 procent att de snusar dagligen eller ibland i undersökningen 2017.⁴⁹ Sedan 2012 syns en minskning av andelen rökare även i gymnasiet år 2 nationellt, 2017 angav 24 procent att de var rökare och 13 procent att de var snusare. Andelen snusare i årskurs 2 har legat relativt konstant de senaste sex åren.⁵⁰

En samlad bedömning visar att utvecklingen går i enlighet med målet.⁵¹ Ett minskat tobaksbruk syns bland både skolelever och den vuxna befolkningen.⁵² Andelen barn och unga som debuterar tidigt med tobak har minskat. Andelen skolelever som rökt har också minskat. Även om utvecklingen i många delar är positiv, är det fortfarande alltför många barn och unga som använder tobak och tillgången anses vara alltför lättillgänglig.⁵³

	Flickor %						Pojkar %					
	2004	2006	2008	2011	2014	2017	2004	2006	2008	2011	2014	2017
Röker dagligen												
Eskilstuna	11	9	10	10	6	8*	5	5	11	8	5	8*
Länet	12	9	10	10	6	10*	5	6	7	8	5	9*

⁴³ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁴⁴ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁴⁵ Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

⁴⁶ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁴⁷ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

⁴⁸ Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

⁴⁹ Liv och hälsa ung 2017

⁵⁰ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

⁵¹ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁵² Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁵³ Regeringens skrivelse 2015/16:86

Snusar dagligen												
Eskilstuna	2	1	2	0	0	1*	14	9	13	4	5	7*
Länet	1	1	2	1	0	1*	14	11	10	5	4	9*
Rökt vattenpipa senaste året												
Eskilstuna				38	25	20				50	26	19
Länet				37	23	15				45	25	18
Använt e-cigarett senaste året												
Eskilstuna						20						23
Länet						19						25

Tabell 3 Liv och hälsa ung 2017, andel pojkar och flickor i årskurs 9 - frågor om tobak, Eskilstuna och länet.

* Frågeställningen 2017 löd röker dagligen eller ibland respektive snusar dagligen eller ibland.

Dopningsmedel

Kunskaperna om användning och konsekvenserna av dopningsanvändande är begränsad. Få svenskar har använt hormondopningsmedel som anabola androgena steroider.⁵⁴ Användningen är främst koncentrerad till yngre grupper och framförallt unga och medelålders män. Knappt 1 procent av männen och 0,1 procent av kvinnorna uppger att de någon gång använt dopningsmedel.⁵⁵

När det gäller ungas användning av dopningsmedel syns varken någon tydlig ökning eller minskning.⁵⁶ Användningen har legat på en relativt konstant och låg nivå de senaste tjugo åren i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiets år 2. 1 procent av eleverna i årskurs 9 och 1 procent av eleverna i gymnasiets år 2 anger att de använt dopningsmedel någon gång.⁵⁷ Det är vanligare att pojkar använt anabola steroider än att flickor gjort det.⁵⁸

Förkortningar och begrepp

I planen används begrepp med följande definition:

- **ANDT:** Alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak.
- **Alkohol:** Berusningsdryck.
- **Barn:** Flickor och pojkar 0-17 år. Från 18 år och uppåt avses vuxna kvinnor och män.
- **Narkotika:** Cannabis, opiater, centralstimulerande medel, nättdroger, hallucinogener och ickemedicinsk användning av läkemedel.
- **Dopningsmedel:** Olagliga prestationshöjande substanser såsom anabola steroider.
- **Tobak:** Cigaretter, snus, vattenpipa och e-cigaretter.
- **Prevention:** Förebyggande arbete för att försöka förhindra att personer börjar använda alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak. Preventionsinsatser sker på olika nivåer, universell prevention som riktar sig till alla, selektiv prevention som vänder sig till riskgrupper samt den indikerade preventionen som är på individnivå och mer behandlingsinriktad.
- **Riskgrupper:** Avser grupper av individer där det föreligger ett riskbruk.
- **Riskkonsumtion:** Med riskkonsumtion avses en alkoholkonsumtion motsvarande 9 glas alkohol per vecka för kvinnor och 14 glas alkohol per vecka för män eller mer, alternativt berusningsdrickande. Med berusningsdrickande avses när kvinnor vid samma tillfälle dricker 4 eller fler standardglas och män dricker 5 eller fler standardglas.

⁵⁴ Drogutvecklingen i Sverige 2017, CAN-rapport 164

⁵⁵ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁵⁶ Regeringens skrivelse 2015/16:86

⁵⁷ Skolelevers drogvanor 2017, CAN-rapport 170

⁵⁸ Regeringens skrivelse 2015/16:86

Referenser

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, *Skolelevs drogvanor 2017*, CAN-rapport 170

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, *Drogutvecklingen i Sverige 2017*, CAN-rapport 164

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, hemsidan, den 21 december 2017

Eskilstuna kommun, enkätundersökning *Ungdomars attityd gentemot Cannabis*, 2014- 05-26

Folkhälsomyndigheten, nationella folkhälsoenkäten, *Hälsa på lika villkor 2016*

Folkhälsomyndigheten, *Folkhälsan i Sverige 2016 Årlig rapportering*

Landstinget Södermanland, *Liv & hälsa ung - Resultat 2004 – 2014*

Landstinget Södermanland, *Liv & hälsa ung - Skolåterkoppling 2014 Rekarne gymnasiet*

Landstinget Södermanland, *Liv & hälsa ung - Skolåterkoppling 2017 Djurgårdsskolan elever i åk 9*

Landstinget Södermanland, *Liv & hälsa ung - Skolåterkoppling 2017 Grillska gymnasiet elever i årskurs 2 på gymnasiet*

Landstinget Södermanland, *Liv & hälsa ung - Kommunprofil Eskilstuna Resultat 2008-2014 andra versionen*

Landstinget Södermanland, *Liv & hälsa ung - Skolåterkoppling 2017 Eskilstuna elever i årskurs 7*

Landstinget Södermanland, *Liv & hälsa vuxen 2017- statistik från landstingets statistikenhet den 30 oktober 2017, 9 januari, 8 februari och 14 februari 2018*

Regeringens skrivelse, *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020*, Skrivelse 2015/16:86

Regeringskansliet, *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling*

Strategi och handlingsplan för ANDT-arbetet i Stockholms län 2017-2020